WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА
КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:
ЗА СРБИЈУ . . . . . 6 дин. месечно
ОД ЈЕДНОГА БРОЈА . . . . . 0·40 дин.
ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 дин. месечно

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:
Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

Број 157 | ЧЕТВРТАК 16 МАЈА 1891 | Година I

111 САСТАНАК

30 марта 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПРЕДСЕДНИК
Димитрије Катић

СЕКРЕТАР
Љуб. Јоксимовић

(НАСТАВАК)

(Писмо Краља Милана: Д. Машић)

Тај акт нема ни спроводног листа, ми смо, господо, смртни људи, и требало је да се уз акт напише и спроводно писмо; да се не мисли да је то тућ акт; некако изгледа чудно да се тај акт на један пут даје председништву скупштине, изгледа мало чаршијски.

Свакојако дакле, акт не може се сматрати као акт скупштински, јер га усмено није признао председник министарства, да је чисто владин акт, него је само министар просвете то казао, а свакојако ја држим да министар просвете не може представљати целу владу; и да је био ред да председник министарства у име владе то изјави. (Негодовање већине).

Свакојако господо, ако се хоће о томе акту да реши, ја држим да су господа предговорници изнели довољно разлога, да бив. Краљ Милан не тражи ништа, него просто он изјављује, да хоће да иде на пут, и да се не враћа до пунолетства младога краља.

Према томе, господо ја држим, кад би хтели сад да доносимо каку резолуцију, изгледало би да ми хоћемо да погађамо његове мисли. Ја мислим, ако се и хоће да о акту донесе нека резолуција, треба да се донесе о ономе, о чему се у акту пише. У акту се говори о најновијим догађајима из наше историје, и на послетку о одласку. А према томе ми немамо ништа да учинимо него тај акт примимо к знању, и ја молим Скупштину да то мишљење усвоји.

Председник министарског савета Н. Пашић — Изгледа ми, да г. Мишић није био овде кад сам ја говорио, те са тога не зна шта сам ја рекао. Ја сам казао да је овај акт, који је упућен председништву Скупштине, акт владин и да га влада Скупштини на знање саопшти. То сам два пут казао, и с тога молим, да се пази добро шта се говори, а да се на базира говор на неким предпоставкама.

Министар правде Гл. Гершић — Молим вас господо, ја морам да се чудим, да се могла толика дебата око ове ствари водити, а њу је покренуо поштовани посланик г. Пера Максимовић. Он је одмах узео пословник и превртао и тражио, куда ће да уврсти, у коју категорију овај акт да смести. Разуме се, доиста, ако у пословнику почнемо тражити ми у њему нећемо наћи, куда овај акт да уврстимо; јер господо, пословник скупштински, а то зна г. Пера Максимовић, пише се за редовне послове. Пословник се пише, како ће се поступити, каква ће процедура бити, при свим пословима које Скупштина има редовно да решава. Али овако, кад дође, једна изузетна ванредна ствар, онда, разуме се, то се не може ни предвидити у пословнику. Тако је сад овај акт једна изузетна ванредна ствар, и то нота бепе не долази ни у форми предлога, ни у форми жалбе, него је просто једно саопштење и Скупштина има томе саопштењу да се одазове, а у пословнику нема никакве процедуре, шта Скупштина треба према томе да учини. Ми знамо врло добро, за што пословник прописује извесну процедуру за све редовне послове. Зна се врло добро да доиста пословник за сваку ствар, која има да се реши, која има да буде обавезна за све грађане, прописује извесан начин поступања, да би се о тој ствари боље промислило, да би се проштудирала и што темељитије и корисније расправила. Међутим овде господо, овде имамо једну изјаву, саопштење, о коме немамо ништа да расматрамо; један човек, који је био владар у овој држави, и данас као краљ отац има извесних права по Уставу, он као бивши краљ саопштава Краљевском Намесништву једну своју изјаву, а Краљевско Намесништво налази за потребно да преда ту изјаву Влади, и Влада опет од своје стране налази за потребно, да ту одлуку бив. Краља саопшти и Народном Представништву, јер сматра, да је ствар важна, и да Народно Представништво треба о њој да буде обавештено. Ту изјаву Народно Представништво треба да узме на знање, јер та изјава не тиче се приватне личности, него се свакојако тиче јавних државних интереса.

Дакле Скупштина је у свако доба власна да саопштења, која су јој овим путем преко председништва дошла, узима у расуђење, а хоће ли Скупштина то просто примити к знању или у исти мах донети резолуцију, која самом предмету или ствари одговара, то је Скупштинска ствар Ја о томе нећу да говорим, али имам да напоменем г. Авакумовићу да влада износећи ову изјаву пред Скупштину није имала никаквих задњих смерова и да тобож очекује да добије некакво неограничено овлашћење. Верујте то влада не тражи нити о томе мисли.

Господо, ова влада вољна је да учини само оно, што Скупштина донесе као своју резолуцију, и она ће и даље чинити све оно, што ће бити основано на законима и интересима земље. Дакле она не тражи никакво неограничено овлашћење, јер је то Скупштинска ствар, како ће се она овом саопштењу и изјави одазвати. (Чује се: тако је). У осталом, господо, ми не треба на ово да заборавимо — а мени се чини, да су многа господа већ заборавила, да је Скупштина једним поводом меморандума краљице матере, донела резолуцију, и

у тој резолуцији Скупштина је исказала свој поглед на извесну ствар, која постоји у земљи; Скупштина је исказала свој поглед на распру која постоји између краљевских родитеља и која по скупштинском нахођењу може нанети штете, како интересима земаљским тако и угледу престола. Скупштина је још тада стављала у дужност влади да се заузме око тога, да одклони штетне последице те распре, како не би произишла штета и по једне и по друге интересе, које сам напоменуо. И, господо, ми сад видимо ову изјаву од стране његовог величанства бив. Краља Милана. Та изјава свакако може се казати излази на сусрет ономе, што је Скупштина поводом меморандума Краљице матере изрекла у својој резолуцији. Ово је један део опога, што је Скупштина раније решила. Ту један краљевски родитељ изјављује своју одлуку, да ради мира у земљи, ради спокојства, ради тога, да би се избегле све тржавице, изјављује своју одлуку: да неће живети у земљи за време малолетства Њег. Величанства Краља Александра I. То је један корак, којим се иде на сусрет раније скупштинској резолуцији и Скупштина има потпуног права и оправданих разлога, да ову изјаву узме на знање, а ако хоће, она може донети и резолуцију, којом би овај акт, ову изјаву узимањем к знању озваничила и тим га направила некаквим обвезним актом, јер је то један корак унапред за постигнуће оне циљи о којој је Скупштина донела своју одлуку.

Дакле, овде је једна ствар, која не треба да пролази извесну процедуру, да иде кроз одбор, као што рекоше нека господа предговорници, него ту Скупштина има да реши, хоће ли то узети просто к знању или с неком мотивацијом, а свакако, ако би било какве резолуције она не би била противна ни скупштинском пословнику и раду ни томе, што може овој изјави да одговара. Дакле, што се тиче тога, како треба у овом случају поступити, нема се шта говорити, већ ако има каквог предлога, онда се може о њему говорити.

Ј. Авакумовић — Молим за реч.

Председник — Скупштина је решила да се прекине даља дебата и с тога вам ни могу дати реч.

Ј. Авакумовић — Молим за реч ради исправке мојих навода.

Председник — Има реч г. Авакумовић ради личног обавештења.

Ј. Авакумовић — Мени је жао, што министар правде у оваком једном важном питању сигурно из погрешног схватања мога говора, каже: да сам ја рекао, да влада има некакву задњу намеру. Ја то нисам рекао и с тога се против тога ограђујем.

Председник — Претрес је свршен; гласаће се о предлогу г. Виће Радовановића, изволте чути предлог г. В. Радовановића који гласи: „предлажем да се овласти председништво Нар. Скупштине, да поводом акта бив. Краља Милана састави резолуцију и поднесе Скупштини на пријем.“ Је ли вам јасан предлог? (Јесте). Ко је за предлог г. В. Радовановића нека седи, ко је против нек устане? (Већина седи).

Објављујем да је Скупштина усвојила предлог г. Виће Радовановића. С тога дајем ¼ часа одмора, докле председништво не састави резолуцију. (Настаје одмор.)

После одмора.

Продужава се седница. Председништво је саставило резолуцију по овлашћењу скупштинском. Изволте чути г. секретара, који ће прочитати.

Секретар Љ. Ћирић чита:

Резолуција

Народно Представништво, одушевљено верношћу и преданошћу према Његовом Величанству Краљу Александру I и обузето старањем за редовни и уставни развитак српске државе, прима с признањем свечану изјаву Његовог Величанства Краља Милана, да до пунолетства Његовога Величанства Краља Александра I неће долазити у Србију. Народно Представништво узима на знање ову изјаву Његовог Величанства Краља Милана као сагласну с тежњама Народног Представништва, да прихвати све кораке, који би доприносили учвршћењу престола Његовог Величанства Краља Александра I и стања, које је у Србији створено променом устава и абдикацијом Његовога Величанства Краља Милана. Према овоме Народно Представништво, доследно својој одлуци од 30. новембра прошле године, ставља у дужност Краљевској влади и овлашћује је, да поступа, како би и Њено Величанство Краљица Мати, живљењем ван Србије до пунолетства Његова Величанства Краља Александра I, допринела да се отклони све што би могло бити штетно по интересе земље и углед престола. Али у случају озбиљне болести Његова Величанства Краља Александра I, Краљеви Родитељи, на позив Краљевског Намесништва и краљевске владе, могу доћи у походе, за трајања болести, Своме узвишеном Сину. (Чује се: врло добро).

Пера Максимовић — Кад је већ дошло да се говори о самој резолуцији, коју је председништво изнело, дозволите ми да кажем своју реч. Ја признајем да је већина скупштинска била срећна да онај акт, који је прочитан, проштудира, али ми који у том положају нисмо били, ми смо приморани да по решењу већине говоримо о ствари што по кажу на јуриш. У толико у колико је тај акт оставио утисак на мене ја сам извео ово. У том акту бив. Краљ Милан износи своје политичке назоре о прошлим догађајима и садањим, те по томе то је само акт, који има вредности као грађа за историју. Пошто Краљ Милан не тражи, да се расправљају какови правни односи у земљи, него критички износи своје назоре о догађајима, који су били и о догађајима, који су данас у земљи, онда мислим, да би Нар. Представништво најбоље учинило, кад би саставило резолуцију, која би одговорила духу акта, који нам је прочитан. Тако исто, као год што бив. Краљ Милан има права, да извесне историске догађаје посматра са свога гледишта, тако исто има то право и Нар. Представништво а и сваки посланик понаособ. Нар. Представништво треба себи да остави одрешене руке оцењивању свију тих догађаја, који се у томе писму спомињу. Дакле, кад се узме дух самог тога акта онда излази, да ми тражимо, мимо тога, да некакве правне односе регулишемо, а међутим у томе се акту излажу само политички назори о догађајима прошлим и садањим и то је акт, који само има вредности као грађа за нашу историју, те ја и мислим да би најбоље било, да Скупштина у томе смислу и донесе резолуцију.

Као год што бив. Краљ Милан не би могао мимо устава да тражи регулисање правних односа у овој земљи, тако исто и Скупштина не треба да учини једну погрешку, па да услед тога акта расправља правне односе, мимо устава и законских прописа. Ја мислим да влада парламентарна, која добија поверења од Скупштине, таква влада нема нужде да се обзире на икакова акта. Она ће управљати земљом, како јој прописује устав и закони. Акт бив. Краља Милана Народна Скупштина треба да прими само к знању, и да влади не даје тапију да она може расправљати правне односе, помоћу некаквих резолуција. А ако се не учини тако, онда је овај морао проћи кроз оне фазе, које прописује пословник. Како је ова резолуција удешена, мени изгледа, да Скупштина улази у једно питање без потребе, улази у једно питање, дајући му значај, који не тражи ни сам онај, који је сам тај акт поднео Скупштини.

С тога мислим, да пошто је ово ствар важна, не треба донети оваку једну резолуцију, услед таког једног акта, јер она може послужити као какав прецеденс за будуће догађаје, већ мислим да се по овоме акту донесе решење: да се прима к знању, без даље мотивације, с тога сам противан поднесеној резолуцији.

Арса Прокопијевић — Све што се брзо т. рећи преко колена ради, пре је зла него добра донело. За то на првом месту мени пада у очи, што је ово питање изненада изнесено; јер за све законе и о мање ствари треба од једног до другог читања да протече 6 дана, док међутим ова је ствар банула изненада, те сад немамо довољно спреме да бранимо или нападамо овако крупну ствар; тако је мени на први поглед

доста смешно то, што Краљ Милан у акту тражи једно, а резолуцијом даје му се нешто друго.

Кундовић је мало пре казао да Краљ Милан јавно нама даје реч да ће отпутовати, и Велизар задовољава се тиме, па каже: „ја му кажем сретан пут!“ То бих исто и ја рекао, али нас се тиче ова, друга тачка која је важна, а та је тачка, да влада подејствује, да се удаљи и Краљица Мати из земље за време малолетства њеног сина. Мени изгледа на први поглед, да је ово доста крупна и замашна ствар, и ја као посланик не смем гласати за ову редакцију за то, што кад би сад дали овако овлашћење влади, онда би помоћу тога овлашћења пробала да приволи Краљицу, да она иде из земље на време малолетства њеног сина. Али узмимо овај случај: њој се престави жеља владина, али она каже, ово је моја домовина, ја имам свога сина краља овде, *ја сам грађанка ове земље*, ја нећу да идем. У таквом случају шта би влада чинила? Ако влада не би предузела какве друге кораке, него би оставила Краљици на вољу, да седи, онда бих и могао да гласам за оваку резолуцију; али ако влада може и мисли да употреби сву силу на да је принуди да је прогна из земље, ја сам противан тој резолуцији. У таквом случају нама изгледа, да би влада извршила над Краљицом једну страшну незаконитост, јер члан 14. Устава каже: „Српски грађанин не може бити прогнан из земље ...“

Дакле из тих узрока: што ово тражење не потиче из акта, а друго, што ми изгледа да је неуставно, ја од своје стране не могу као посланик овластити владу, да она може предузети овакав корак против Краљице. (Чује се: да се реши).

Председник — Је ли вољна Скупштина да се реши. (Јесте).

Да вам прочитам који говорници имају реч: Ранко Тајсић, Алимпије Васиљевић, Милутин Гарашанин, Коста Јуришић, Јоксим Павловић, Љуба Јоксимовић, Генерал Лешјанин, Вића Радовановић, Велизар Кундовић, Ђока Анђелковић, Живан Живановић, Риста Поповић, Алекса Ратарац, Тодор Тунаковић.

Јован Авакумовић — Са оваком резолуцијом, коју нам је предложило председништво Нар. Скупштине, објашњава се мало почетак, а види се продужење онога, што је г. Вића Радовановић био предложио, кад смо чули саопштење. Ну сигурно, после овога саопштења о одласку Краља Милана, чућемо и нешто треће, и о томе ћемо говорити. Ја сам још у почетку казао, да је предлог Воће Радовановића такав, да се може растезати по вољи; томе духу, томе правцу одговара и ова резолуција, овај предлог председништва. Ви сте видели да Краљ Милан даје просто једну изјаву, да ће да путује из земље; не тражи ништа од Нар. Скупштине, и председништво прихвата онако округао предлог Воће; на један пут меша се и друга личност, и председништво Народне Скупштине предлаже, да се донесе одлука и о Краљици Наталији. Може бити да влада, може бити да већина скупштинска зна и има изјаву од Краљице Наталије у том смислу као и изјаву Краља Милана, т. ј. да ће и она, ако се ово питање сврши о Краљу Милану, драговољно отићи из земље. Ну ми који смо били сретни, да на пречац чујемо све ове овако важне ствари, ми не знамо, да ли је она сагласна са овим или не. Ви знате врло добро, да смо ми један пут решили питање о Краљици Наталији поводом њеног меморандума.

Скупштина је онда донела одлуку, којом је овластила владу, да расправи однос између краља Милана и краљице Наталије, и од куд сад у истој скупштинској сесији, поводом просте изјаве краља Милана, поводом његовог јављања да путује, да се о истој ствари решава и да се влади даје шире овлашћење по што је пре било. По оном овлашћењу, које је дато влади, поводом меморандума краљице Наталије, влада није власна да, ако краљевски родитељи не пристану на оно што им влада нуди, употреби оно што се обично употребљује у таквој прилици, ако се хоће да се таквој одлуци да извршна сила. Ја дакле, због тога, што се овде поводом изјаве краља Милана прелази на са свим друго питање, што се и исто време хоће да донесе одлука о личности, о којој немамо ништа да говоримо, јер смо њену молбу један пут расправили на извесан начин, — ја велим због тога мислим да ова резолуција, која је на овакав начин предложена не треба од стране Народне Скупштине да се усвоји. Али треба да остане при оном, да просто прими к знању одлазак краља Милана, а шта ће са краљицом Наталијом бити, да се у то питање не меша, јер о томе нема ни помена у акту краља Милана, да се решава и то питање. А ако налази влада, кад иде отац, да треба да иде и мати, ја мислим да треба она да изађе и отворено каже да је добро да Скупштина расправи и бављење краљице Наталије у земљи, и да нам каже отворено, шта она мисли у том погледу. а не председништво Скупштине. И кад *влада* буде казала: кад иде отац да треба да иде и мати, онда ћемо ми тек бити позвани и бићемо у стању да одсудно кажемо наше мишљење о таквом једном важном питању, као што је одлазак краља оца и краљице матере. У осталом кад не знамо, да ли ће краљица драгокољно пристати на ову одлуку ми по закону и Уставу не смемо је нагонити на то. А ако влада по овоме има какву њену изјаву, ја мислим, да би олакшала решење ове резолуције, ако би нам саопштила пристанак. Немајући какву изјаву владину пред собом дотле ја мислим да треба да се ограничимо с мо на питање о одласку краља Милана, да то примимо к знању.

Ранко Тајсић — У колико је сад чудновато овај акт ушао у Скупштину и окренуо се у председничким рукама, без форме утврђене којим путем и како долазе акта у Скупштину и на решење, — у толико ми свакога минута постаје ова Миланова изјава све страшнија. Најпре у прочитаном акту нема ништа друго него то, што је краљ Милан написао своју биографију владалачку, своје одступање са престола и свој одлазак и просто каже, како ће да путује из земље. И одиста ниште лепше не би било него да му се каже „срећан ти пут“! Но питање је сад, шта види у овом другом комаду, кога ради онај акта за 10—15 минути а по предлогу г. Вића Радовановића спреми председништво као „резолуцију“ скупштинску. У овом другом акту стоји обавеза за владу да се стави на равну ногу једна грађанка, која није ни мало заинтересована ни усмено ни писмено за овај акт бив. краља Милана — изјаву његову, ставља се влади у дужност да *на леп и угодан начин принуди или примора* краљицу Наталију, да се и она из земље уклони за извесно време, и у оном времену, за које обећава краљ Милан да неће долазити. Овде сада настаје питање, да ли се оним актом може осудити и она да иде из земље. Ја мислим да никако не може нити сме тога бити. Ја сам имао прилике да у побуни видим, да су неки људи и протерани из земље и осуђени на смрт, али њихове фамилије остале су и даље неповређене и мучиле су се и патиле, док није дошло боље време, дакле, ни краљица Наталија не сме се прогонити из земље због тог што краљ Милан пристаје сам да напусти отаџбину. Као што каже г. предговорник један, кад би и од краљице Наталије имали раван акт овоме, који је поднео краљ Милан, онда би и могли нешто решавати сад и о краљици Наталији, али пошто тога нема, онда ће свако решење о њој бити против Устава и разума и свију закона, који дају право једном грађанину да може седети мирно у својој земљи, тим пре што је краљица мати младог краља и што краљ млади на сваки начин најавише мајчине неге потребује. Повратак њезин никад неће бити на равној нози са повратком краља Милана, јер се каже да ће то бити по дозволи намесништва и владе, а ми сви знамо, ако ко од њих буде тражио повратак, да ће *пре право имати онај, који је и до сад имао*. И ја тврдим да то пре право, које је до сада краљу Милану у погледу родитељском није основано ни на каквом закону. И кад Скупштина доноси једну такву резолуцију, опасно је и за њу — Скупштину — и за владу којој ставља у дужност, да врши нешто законима противно. Резолуција, коју смо зимус донели и која каже да они обадвоје стоје на равној нози, што се има разумети: да влада са намесницима створи неки дворски закон, који ће важити за њих обоје до пунолетства њиховог сина а нашега краља, и поднесе тај закон Скупштини, те да га она донесе као и друге законе, на да смо сви солидарни у овом — била је основана

на правди. Али овде се и влада сада а и намесништво извлачи, а Скупштина узима сама да ово кисело грожђе једе.?!!!

И Скупштини, а и целом народу поласкаће овакав леп глас да краљ Милан драговољно иде из земље и да неће доћи за три године, до пунолетства краља Александра, — али никако у то ја не верујем по искуству од краља Милана добивеном до сада, па онда што краљ Милан уцењује да се мора и други ко протерати зато што он хоће да иде, разуме се са том намером и да дође опет кад хоће, као што је то и до сада радио; и још нешто: сумњам да се кака нова жеља краља Миланова не појави: која ће нас одма после ове резолуције занимати?

За овај његов одлазак има једна басна о курјаку, која каже: како су уватили курјака да га крсте и да га закуну да не коље више овце, а он је баш при крштењу рекао „дед брже свршавајте, замаче ми једна гомила оваца без чобанина за брдо.“ Никако друкчије неће бити ни са овим. Ја бих овде запитао правнике и министре, да јавно кажу пред Скупштином ко би могао њему да забрани на основу овога акта да дође кад хоће, и да ли он губи права грађанска? — Да ли је ово јавна исправа, каква би била за једног приватног човека да му не дате да у своју земљу дође кад хоће? Ја кажем да се овом његовом изјавом намесништву нико не сме послужити, те да му повратак забрани, и поновa његов долазак спречава; ако је ово јаван акт по коме он не сме у земљу доћи и ако намесништво и влада хоће да га у таквој вредности приме, — то онда важи само за њега, али то никако не везује и другу страну.

Ја ћу гласати против ове резолуције из разлога, које сам пред Скупштином навео.

Алимпије Васиљевић — Кад је ово писмо бив. краља Милана, које је упућено Намесништву краљевском, саопштено овде у Скупштини, ја сам мислио да је то влада саопштила Скупштини знања ради као један важан акт. С тога сам био изненађен, кад један од посланика устаде и рече: „сад треба да донесемо резолуцију на ово писмо. Ја сам онда устао и казао каква резолуција може да дође на то писмо, које нити је упућено Скупштини нити се њиме шта од Скупштине тражи. Шта има Скупштина ту да решава, сем да прими к знању? — Неки су шта више од посланика а и неки од стране владе казали, како то примање к знању може бити мотивисано. Доиста то може бити, као што рече један од посланика, прима се са жељењем к знању што иде краљ отац. Али да се доноси једна резолуција, којом се уплиће нека трећа личност, која ту у питању никако није, то не може да буде. Види се да је било некакве погодбе може бити између краља Оца и Намесништва или Владе, и како су се они погодили тако и нека буде, али откуда тај уговор између две стране може бити обвезан по некога трећег, који у томе није учествовао? Ја не знам на каквом основу можемо давати ми овлашћење влади да може с неким овако или онако поступати кад он то не тражи. То би био један политички акт нечувен у историји, то би било нешто што би бацило љагу на Скупштину. Ја вас молим да на то обратите пажњу. То није ситна ствар овластити владу да нешто чини што по уставу и закону не може чинити. Ми не можемо овластити владу краљеву да нешто чини што не би доносило утврђењу престола и династије, па после овога може доћи и треће и четврто овлашћење. На послетку, ако и краљица Мати изјави „хоћу да идем,“ па лепо ми ћемо то примити као и ово, али да се влада овлашћује да то учини, кад она то неће, ја мислим да би такво једно овлашћење била порука за Скупштину, за то ћу гласати против ове резолуције.

Милутин Гарашанин — Господо, мени се чини да је ствар одвише незгодно изнесена пред Скупштину. Има много празнина, које за вас можда нису празнине, али које јесу то за нас који први пут гледамо у ову ствар и о којој сматрам да нам треба здрав суд донети. Ако добро схватам ову ствар изгледа ми, да је поводом акта бившег Краља Милана Народна Скупштина вољна да изда неку сорту равнања у поступању са Краљем Миланом и са Краљицом Наталијом, јер на жалост видимо да се Краљ Милан уплиће у политички живот у толикој мери, да морамо с њиме сваки час да правимо уговоре. Ако обе стране не пристају, ми онда можемо овако да радимо Ако Краљица Наталија пристаје такође да изјави жељу, да у земљу не долази — сем кад јој је син болестан — онда и ту изјаву треба да примимо знању као и ову Краља Милана. Али ако то није, онда смешно изгледа, да поводом једнога писма, које је једнострано написао бив. Краљ Милан Краљевским Намесницима, доносећи резолуцију о томе специјалном писму, без икаквог другог повода, на један пут уплећемо трећу личност, без њеног питања, без њеног знања. То је једна празнина коју влада треба да попуни.

Друга празнина ова је: Да узмемо и ову изјаву Краља Милана овакву каква је, питам се ја према нашој резолуцији, где је гаранција да ће се то што је изјавио извршити и одржати; да ли она лежи у писму Краља Милана или у каквој изјави Владиној или на послетку у нашој скупштинској резолуцији? Не, господо. Треба сваки акт, који се учини у овој земљи мерити према његовој стварној вредности, иначе можемо да се преварамо. Скупштина има право да доноси решења у границама закона; док су та решења у границама закона, она се морају извршити. Али нема смисла да нашим решењима, нашом резолуцијом потиремо уставна права Краљице Наталије. Наша резолуција је одвише немоћна да може до тога резултата довести. Ако се Краљу Милану прохте да после једне године или месец дана дође, ми ћемо се узалуд позивати на нашу резолуцију, јер она не може да потре наше законе, а још мање члан 14 Устава. То је друга празнина.

Бив. краљ Милан одриче се, као што се овде вели, својих уставних права, а као што ја разумем и својих уставних дужности. Међутим, кад се он одриче тога, и ми то примамо знању и доносимо резолуцију, треба господо, да знамо, шта ће да буде с тим уставним правом и с тим уставним дужностима?

Нико то не зна, јер о томе нико ништа не каже.

То нити стоји у акту Краља Милана, нити у прочитаној резолуцији.

То је трећа празнина.

Четврта је празнина у овоме.

Кад се буде саопштила Краљици Наталији одлука Скупштинска, да она ради равноправности треба да чини оно исто што и краљ Милан, шта ће се урадити, ако она на ту одлуку не би хтела пристати? Да ли се хоће то, да се силом истера из земље?

Е, господо, ако се то хоће, онда треба то куражно и казати, а ако не кажемо, онда би то у случају непристанка краљице Наталије да иде из земље, била једна празна бесмислица. То је бесмислица и с тога, што би таква одлука била апсолутно противна Уставу.

Мало пре, кад је неко рекао, да је краљица Наталија грађанка српска, и да се не може да тера из земље — поричано је, да је она грађанка. То мњење погрешно је. Она је, господо, истој мери, као и све друге српкиње, грађанка српска, само у још јачој мери, јер ако нема уставна права, као грађанка на нашем уставном кантару, права наших жена и матера биће — верујте ми — много лакша.

Господо, зарад тога, да би смо ми што потпунију резолуцију донети могли; зарад тога, да би смо знали шта доносимо, и да би оно, шта доносимо, имало свог стварног извршења и вредности: мени се чини, да влада треба ово неколико празнина, које сам ја поменуо, а може бити да их има још, треба те празнине да попуни, те кад дајемо наш глас за нешто, да бар знамо за што га дајемо.

А овако, ја мислим, да Скупштина треба да прими ову изјаву бив. Краља Милана, к знању, и да ту ударимо — тачку!

То сам имао да кажем по овој ствари.

Коста Јуришић — Ја устајем, господо, да изјавим, да не могу да примим овакву резолуцију, какву сам сад чуо.

Господа посланици, који су говорили противу ове резолуције изложили су врло добро њене зле стране. Овоме акту,

који смо мало час чули, хоће се да одговори резолуцијом и у тој резолуцији говори се о ствари, која се не спомиње у ономе акту. У резолуцији износе се извесне жеље, које ако би се извеле не би служило части и образу ни ономе, који износи ни ономе ко би их извршио. (Чује се: није тако).

У томе акту бивши Краљ Милан изјављује само да неће долазити у Србију до пунолетства Краља Александра и он ништа више нити тражи нити жели. Ја не знам каква разлога онда има да му чинимо оно што он не тражи, т. ј. да му ми дозволимо да он, у случају болести Краља Александра може долазити и да тражимо удаљење из земље Краљице Наталије.

Према свему овоме, ја сам противан тој резолуцији и гласаћу против ње.

Јоксим Павловић — Стицај прилика, господо, донеле су, да ми данас решавамо о једној врло важној ствари и о којој и ја сматрам за дужност да дам своју реч.

На први поглед имам да кажем да ја не могу да ставим на једну ногу ствар Краљице Наталије и ствар Краља Милана. Што се тиче Краља Оца ствар је врло јасна, јер он и сам каже да његово бављење у Србији може да поремети ред и мир у земљи, производи трзавице и т. д. Зашто је тако. Он својим доласком узмемирава јавно мњење и народ и увидео је потребу да треба да се удали из земље. Јер кад год се појави у народу он у народу производи сензацију а и по историји се зна да он може да буде и претендент на престо. Да се не би јавно мнење и народ узрујавао он жели да оде из земље.

Што се тиче Краљице Наталије ту је друга ствар јер она нема те силе и не може да прави узбуне и изненађења по земљи, нити пак она хоће то да чини. У томе је погледу дакле она са свим невина, сем ако ко хоће да је обеди да и она прави смутње по земљи и ми поред све те невиности хоћемо да изјавимо жељу да се и она уклони и удаљи из земље, онда ми то изгледа на оно као год што су некад радили Кинајци и други необразовани народи, да кад умре муж онда поред њега сарањују и живу жену. Дакле, ако пођемо тим путем онда ми изгледа да чинимо онакав исти поступак као што је учињен поступак у Старој Грчкој кад је Грчка Скупштина чувеногa Аристида отерала из земље само за то што је прав.

Господо, ако се и Краљица мати зашта у земљи понаша онако као што се је понашао Краљ отац изазивајући сензацију у народу и јавно мнење, онда би имало смисла да се ова мера употреби према мајци Краљици Наталији. С тога дакле све донде, док се не би то обистинило да својим понашањем производи неприлике у народу и докле влада не би била уверена да је њено бављање доиста штетно за земљу, дотле мислим не би требало да доносимо овакву резолуцију, којом осуђујемо Краљицу мајку на изгнанство. И с тога бих ја код овога предлога мога пријатеља Виће Радовановића додао још ове три речи: ....„ако се покаже потреба“. У толико дакле тражим да се ова резолуција и овај предлог измени да не би ни крива ни дужна трпела оно што није заслужила. Кад се ове речи додаду онда можемо усвојити ову резолуцију.

Љуба Јоксимовић — Потреба за овакву једну резолуцију показала се још прошле године, кад смо морали да правимо тајну седницу и кад смо донели резолуцију о меморандуму краљичином. Ова ревелуција. која се сад предлаже, има везе са пређашњом резолуцијом скупштинском о меморандуму краљичином. Они који мисле, да одвоје ово питање бив. Краља Милана од бивше Краљице Наталије ја мислим да греше, јер то је једно питање. Питање се тиче Српског Краља, питање је Српског престола. Ако смо ради, да око престола не буде кавге за коју народ врло лепо у пословици вели: „где у кући свађа влада, ту домаћа срећа страда“, онда ми треба свом снагом и и свима силама да настанемо, да отклонимо све оно од престола што доприноси, да домаћа срећа у престолу страда.

Један од г. г. предговорника рекао је о Краљици Наталији да је она мајка и да она треба као така и да остане код свога сина. Јест, господо, он је њен син, али на првом месту он је наш Краљ. Мени то изгледа, као кад би једна ужичанка дошла у фронт, и казала ја хоћу да видим мога сина; официр ће наравно казати: твој син је на дужности, он се вежба, и ако би она казала: шта се то мене тиче, ја хоћу да видим мога сина, хоћу да га водим у салепциницу да га частим, нисам га видела месец два, даље на то неће нико ни главе обрнути. (Смех). Кад мора законима, да се покорава једна проста сељанка, тим више треба да је кадра једна Краљица; кад може једна проста грађанка, кад њен син оде као питомац државни на страну да га не види за 10 година, за то што га поверава држави да и њој буде од користи, онда ја мислим да то с још више права можемо тражити од бив. Краља и бивше Краљице.

Један од г. г. предговорника рече да садашња влада није се изјаснила шта о томе мисли. Садашња влада није ни дужна да се изјасни, она је дужна да изврши одлуку, коју је ова иста Скупштина раније влади предала, она је дужна, да прими ову резолуцију, и мора бити сложна са овом резолуцијом, јер она има везе са пређашњом.

И за то што ја држим да нема разлике између ове резолуције и пређашње, за то што су оне у вези једна с другом, ја ћу гласати за ову садашњу, за то што сам гласао и за ону пређашњу.

Генерал Лешјанин — О овој ствари толико је говорено, да је исцрпљена и нема шта много да се објашњава. Ја бих имао само то да приметим: ако је истина што сам чуо, да се Краљ Милан одриче свију својих права, које има сад по Уставу, да одлази у иностранство и да се не враћа до пунолетства Краљева, за једну лепу награду од 1,200.000 данара о чему се указ пред председништвом налази, онда ја држим, да не можемо никако њега упоредити с' Краљицом Наталијом, јер ако се Краљ Милан одриче овојих права за тако велику награду, Краљица Наталија која од оног кобног дана у Висбадену, кад јој је њен јединац син са жандармима једне стране силе, насилно одузет а она сама из места протерата, — није ни једне прекршене паре из двора добила, него је живела од свога имања како је могла, нема те потребе Краљица није то ни тражила а неће ни тражити. Она жели само то да овде поред свога јединца живети може. По томе ја налазим господо, да би врло неправедно било сравњивати Краљицу Наталију са Краљем Миланом, и да само за то, што Краљ Милан, за тако велику награду (од 1 200.000 динара) пристаде да иде из земље и да се одрече својих права, то исто да тражимо и од Краљице Наталије, која ни од кога ништа нема. Дакле, ја налазим, да би се оваквом резолуцијом, као што је ова, где се даје права управо ставља у дужност влади, да она Краљицу приволи то да и она онако исто, као и Краљ Милан иде из земље и да за 4 године, до пунолетства Краља не долази у Србију; то је неправедно и погрешно, и с тога не могу никако пристати на ову резолуцију као што је поднесена.

Виђа Радовановић — Пре свега, господо, нека ми се дозволи, да учиним једну исправку на један приговор једног од г. г. предговорника, који рече да је малопређашњи мој предлог био округао и растегљив и да се по њему и могла испрести оваква резолуција, која се односи на личности друге, које нису поменуте мало пре.

Пре свега, господо, Скупштина се опомиње а може се сваки уверити из стенографских бележака, да сам ја тражио да се донесе резолуција сходно оној, коју смо зумус донели, поводом меморандума Краљице Наталије. Дакле никако нема разлога, нема повода, говорити, дв ли да обе личности о којима је реч да ставимо на једну меру и да се Скупштина и влада према бив. Краљу Милану друкчије опходи, нема велим разлога, с тога, што ми усвајањем зимушње резолуције признали смо да су обе личности на равној мери, и према обојима мора се подједнако поступити, а то се потврђује тиме, што смо се приликом решавања о Краљичином меморандуму изјаснили, да се односи краљевски родитеља регулишу, како би се отклонио од престола сваки потрес и трзавица, да буде мира и спокојства у земљи. Том самом зимушњом резолуцијом, мислим да је и ово питање рашчишћено.

Мој поштовани пријатељ Ранко Тајсић казао је једну реченицу, која иде у прилог овоме моме схватању; он је рекао: „треба на равну ногу обоје ставити". и разумо се, кад је Скупштина решавала о краљичином меморандуму и донела резолуцију, која вам је позната, тако је и Скупштина разумела, и данас треба према обојима једнако да поступимо.

Што се тиче нагађања, па како ће то бити да ли ће се моћи постићи споразум са Краљицом Наталијом исто онако, као и са Краљем Миланом, да ли ће се доћи, да се сила употреби, ја држим да то нагађање нема места. Ми овлашћујемо владу „да она у оном правцу поступи у коме резолуција говори, а како ће она и којим путем постићи, то је њена ствар. Господа, која мисле да заштите наивност мајке, осећања њена, и хоће да је заштите да се не употреби сила, они имају будно око и нека прате догађаје, и кад дођемо опет овде на Скупштину нека интерпелишу владу, ако буде што неуставно према Краљици учињено. Дакле има пута, да се заштити правда и закон и држим, да никако нема смисла у напред прорицати, да ли ће се поступити силом, или којим другим путем. На крају мога говора, још могу ово да кажем да ми је жао што се не могу сложити са разлозима мога друга Јоксима Павловића. Разлози, које је он навео, неоправдани су, за то, што он никако нема у виду зимушњу резолуцију, коју је Скупштина донела, а друго, што он и преко мере адвоцира за Краљицу без парочитог одобрења, и то другим начином, не параграфским но на закону основаном, но на своју руку и тим адвоцирањем испреда нешто што и не иде у прилог говора о самој резолуцији.

Велизар Кундовић — Господо, као што видите при истеку ове скупштинске сесије влада нас је изненадила са два предмета. Први је предмет писмо бив. Његовог Величанства Краља Милана, а други је, резолуција, која се доноси о Њеном Величанству Краљици Матери. Но ја мислим, да неће остати само на та два изненађења, него ће у вези са овим првим двома доћи и нешто треће—биће „нешто у готовом новцу". (Смех). Ја сам у мом првом говору напоменуо, како сматрам овај акт краља Милана и изјавио сам, да ја сматрам ту његову изјаву упућену намесништву, а коју је намесништво упутило влади, а влада Скупштини и ја мислим, да Скупштина треба да прими ту изјаву само к знању и ништа више. Али кад је већ Скупштина нашла, да треба као и прошли пут да донесе некакву резолуцију, онда је са свим природно да та резолуција треба да стоји у вези са актом краља Милана. Тај предмет, о коме Скупштина хоће да донесе резолуцију, то је писмо краља Милана. Но у том писму ништа се не говори о односима његовим и краљице Наталије у земљи и према томе резолуција не треба ни да обухвата краљицу. Шта имамо ми посла поводом овог његовог писма с краљицом матером, јер ако је он добио регрес, онда вас ја питам шта ви имате ту посла с краљицом и да ви обухватате њену вољу. По Уставу она има права да се бави где хоће и сад одкуд одједанпут ви можете да дајете право влади да она чини репресалије према краљици. Истина у резолуцији стоји, како се препоручује влади, да *издејствује* правилне односе између краља и краљице и према томе кад сте се решили, да примите такву резолуцију, онда ја мислим да треба дати сигурности, да се с краљицом матером неће ништа против устава чинити, јер господо, ми не смемо да дајемо овлашћење влади, које би било противуставно. С тога ја мислим, да би овде најбоље било, кад би се овој резолуцији додале речи: „са њеним саизволењем," јер мени се чини, да ово све што се ради, ради се по жељи Краља Милана, а на овај начин не би тога било. Ја молим 10 посланика да ме у овом потпомогну. (Потпомажу ти).

Ђока Анђелковић — Многим предговорницима, који су говорили противу резолуције, коју је председништво изнело на решење изгледа, као да им је ово питање са свим ново и непознато. Не, господо, то не стоји, сви знамо ову ствар, и она никога није могла изненадити. Ја то не могу схватити тако тим пре, што решење питања о краљевским родитељима, које је изнесено у тој резолуцији, повлачи се још од зимушње наше резолуције поводом меморандума Њеног Величанства краљице Наталије. То је питање уједно било у форми молбе и свакако она је тражила да се уреде њени односи према Краљу и престолу. Као што рекох ово питање није ново и вама је свима познато; па не само вама него и свима, који се баве историјом нашег јавног живота, ово је питање раздирало утробу Србије још пре објављивања новог Устава, шта више у том питању лежала је могућност, да се створе предходни покрети — услови, да се нов Устав донесе. Овде има људи, који су познати са тим питањем како се то хтело расправити под претпашњом радикалном владом а сви знате више мање о тим преговорима, о саопштењима у „Српским Новинама" како је та ствар текла и најпосле како се ствар није могла окончати другим путем. Но кад би то питање било независно од неповољног утицаја на Краља и на престо, онда би ми могли бити равнодушни у погледу на то питање, али као што знате у првом одсеку нашега рада Народна Скупштина донела је резолуцију, коју ћу ја морати да прочитам, тога ради, да се зна, какве су жеље биле онда Народне Скупштине и како се тим жељама у неку руку одазвала.

Прва тачка резулуције говори о томе како нема закона, по коме би Народна Скупштина ту молбу могла да цени, а у другој тачци стоји ово:

„Но у исто време Народна Скупштина, побуђена овим актом, изјављује жељу, да влада у споразуму са Краљевским Намесништвом настане, да се отклоне штетне последице, које је размирица краљевских родитеља донеси по интересе земље и углед престола."

Доиста, господо, ако би смо хтели да бацимо поглед на стање, које наступило после абдикације и обнародовања Устава, ми би могли да опазимо да је то питање била довољна храна оним људима, који су створили оно стање пре Устава и који су то стање подржавали. Без сумње они су то чинили у вези са краљем Миланом и ви сте могли увидети, да су те појаве штетне по мир и ред у земљи. Најпосле кад се хтело дати следства овом решењу, које сам прочитао мало пре, ви сте могли видети и побуде изнесене у писму краља који је доета верно нацртао стање, које је било пре абдикације и које је на ступило после ње. У том писму нагласио је он, да је и сам вољан да се одазове жељи Народне Скупштине, јер се његов долазак у земљу вазда сматра као појава, која предсказује буру, која предсказује рђаво време у Србији. Према томе, да би једанпут дао израза и сам ономе чему и ми сви тежимо као представници народа а и жељи којој је цео народ тежио, он је се решио, како се из овога његовог писма види, да се удали из земље, те да се о утицају његовом не може ни говорити и онда стање, које се у земљи створи, нека падне на одговорност влади, која је имала у својим рукама владавину.

Дакле у том акту краљ је у неку руку нацртао неке историске тренутке, па наглашава и то, да има вере не само у намесништву, него и у влади са којом је већ имао извесних односа. Разуме се, кад је појмио свој незгодан положај по интересе земаљског мира и реда, онда је драговољно пристао да се одрече свога присуства у земљи; а тим се одриче и свога права, које му је дато чл. 71. Устава, и да драговољно оде из земље до пунолетства Његовог Величанства Краља Александра I.

Ако добро схватимо наш положај; положај земље; ако схватимо тачно, чему треба да тежимо; ако схватимо да је нов Устав поставио нове појмове, нове тежње да се учврсте појмови о слободи, о правди и т. д. у опште, ако хоћемо да учврстимо оне појмове, и свестрано решимо о развитку српске народне мисли, онда је он претпоставио да ће Његово Величанство Краљ у том односу бити потпуни представник његове лозе а у исто време привржених оних жеља којима тежи цела Србија.

Дакле ако хоћемо, као што сам мало пре казао, да створимо потпуно уставно стање, да створимо правилан развитак, правилан напредак и сваки бољитак у земљи, како овде тако и на страни, онда ми можемо да примимо к знању овај акт бившег краља Милана, али као што сам и отпоч казао, да

Скупштина треба да покаже, на који начин прима то. Ја сам онда имао на уму, да треба дати следства овом решењу, које смо мало пре прочитали.

Но да би то решење имало следства, мислим, да ће и Краљица мати поћи што више тежње, положај и жеље и да ће у интересу њеног узвишеног сина и узвишеног задатка Србије потпуно следовати ономе, чему тежимо сви, а то је напретку земље и узвишењу престола. Дакле, узевши ово у обзир, мислим, да би ова резолуција могла потпуно да задовољи народну Скупштину и интересе земље, јер доиста има људи, који налазе интереса да увек, имајући везе са људима од високог положаја праве раздор, како би цепали снагу ових цењући њихову снагу, ови сатиру народњу снагу, и с тога, ја усвајам ову резолуцију.

Живан Живановић — Господо, ја бих молио Народну Скупштину, да ме извини, што сам преко свог обичаја заузео ово место (на говорници); ја то нисам учинио из нескромности, него само за то, што ми је слаб глас, да се одавде боље чујемо.

Прелазећи на саму ствар, ја у првом реду желим да изјавим, да не желим да будем у овој ствари онако наиван и у оном смислу као г. Милутин Гарашанин. Правити се невешт у овој ствари, то би значило утеривати самог себе у лаж и неистиност.

Ствари, које су се дешавале пре данашњега дана и пре саопштења овога акта, оне нису тако скорашње и овај акт резултат је једне дуге и доста жалосне историје, која се свршила у овој земљи.

Ја жалим, што је то пало у део Народној Скупштини, да расправи ствар, која је чисто породичке природе; ја жалим, да ће то дати повода и страној штампи, да се бави тим питањем; ја жалим да и јавно мишљење у Србији, поцепано и на једну и на другу страну, неће пропустити да се опет занима овим мучним питањима; али све то не може да заустави Скупштину да се забави са овим предметом и донесе своју одлуку, своје решење.

Десет година је како послови наше државе иду хрђавим путем; десет година има, како смо у тразвици и на пословању наши су се унутрашњи догађаји подвили на двоје; на догођаје државне и на догађаје породичне, престолне. Како су ишли државни то знамо, а данас имамо да расправимо један чисто породичко-владалачки спор, и ја не бих учинио добро, ако не бих узео реч, да о овом питању проговорим, с тога сам и био слободан, да о овоме важном питању кажем своје мишљење.

Као што знате, постао је развод брака. Тај развод *свршен је на један званичан начин*, ма да друга опет вели: да не постоји развод брака! Но није наше да расправљамо то питање, имамо само да се у вези с тим потсетимо на ток догађаја, да је Њено Величанство Краљица мати отишла у иностранство, настанила се на неком имању у Валти на Криму. За то време њој су колико мислим и знам, вођене извесне погодбе да се регулишу њени односи према Његовом Величанству Краљу Александру. Те погодбе нису се оствариле. При том наступа абдикација краља Милана. Одмах истог лета после абдикације њено величанство почаствовало је Србију својим доласком. Је ли то било са знањем ондашњих фактора или усљед тежње, коју срце сваке мајке осећа према своме сину, то није моје, да напоменем, али имам да нагласим, да доласком Њеног Величанства краљице Наталије наступа међу појединим људима извесно груписање међу политичким људима — тако звани краљичини „пријатељи“ и краљичини „непријатељи“. Долазак дакле није остао без извесних политичких последица.

На врата Њеног Величанства улазили су њени добри пријатељи, искрени и верни пријатељи, како се бар они називају, а можда је улазило још више и *лоших пријатеља и непријатеља*.

Али, господо, нико на овоме свету не може да се заклони за своје личне врлине, за које се мисли да их Њено Величанство притежава — ... средство других да буде играчка других људи, или да буде ... извод људи те да пробијају себи пута за око или ... Пре таквог непријатног стања јесте онај знаменити *меморандум*. Тај меморандум носи на себи карактер једног еминентно политичког акта. Тај меморандум имао је циљ да се регулишу односи, али он на жалост, није оставио ни једну политичну личност у Србији да није поменута на особен, тенденциозан начин.

Мени се чини, да је то учинило да је меморандум остао без жељног резултата или боље рећи да је произвео један негативан резултат. Резолуција од 30 новембра била је последица тога меморандума и случај је хтео, да данашње писмо мора да подсети Скупштину на тај акт од 29 новембра. Та резолуција нагласила је да се наће начина, да се стишају размирице око престола.

Ја нисам, наравно, био у том положају, да знам, шта влада мисли или шта је она у опште радила по овој ствари; али свакојако та ствар остала је до данас нерешена: једни су за ову страну, други за ону; једни су мишљења у корист краља Милана, други у корист краљице Наталије и тако иде једна „гужва“, која никим не чини добра а најмање онима због којих се води. (Тако је).

По моме схватању у крај томе злу желео је да учини бивши краљ Милан. Ја тако разумем његово писмо упућено Краљевском Намесништву и које је сад дошло и Народној Скупштини у коме јавља да одлази из земље и неће се више враћати до пунолетства Његовог Величанства краља Александра. Реч је и сувише свечано исказана да би се могла опозвати; с тога ја нећу да делим мишљење оних људи, који сумњају у то. На послетку може у каквим непознатим приликама свашта бити, али ја рачунам на часну реч и хоћу да вежем човека за часну реч. (Тако је). Људи се, као што знате, везују за реч.

И поводом тога писма председништво је предложило једну резолуцију коју смо саслушали.

Данашње писмо особито његов завршетак заиста оправдава први део резолуције, у којој се каже, да се изјави благодарност краљу Милану за овај поступак и ја се придружујем томе. Али у резолуцији се помиње и краљица Наталија! Ја сам имао прилике мало час, да поменем њене личне врлине за које се у публици мисли да их притјажава. С тога бих био и ја противан, ако би се имала да употреби каква сила, и ако би се резолуција имала да сматра као акт, из кога излази као проговство за краљицу Наталију, јер то би била једна ствар, до које не би требало ни Њено Величанство да дозволи да дође. Ваља очекивати, да ће њена умљавност учинити излишним овакве неприлике.

Али, господо, Њено Величанство краљица по природи свога положаја и према ономе што је претходило до данас имала би да постави она питања: Да ли је моје присуство дало повода буди каквом *неспокојству*? Да ли је моје присуство дало повода буди каквим *интригама*? Да ли је моје бављење дало повода да се *име мога сина* често пута увлачи у дискусију, које ја као добра мајка не би могла желети? И на послетку могло би се поставити питање: да ли из свега овога могу произаћи *рђаве последице*, да се жалује оно што не би требало да се жалује? И наравно Њено Величанство можда би на сва ова питања одговорило са: *не*. И ја ћу делити то мишљење, да Њего Величанство не жели да се сеју интриге по земљи, да не жели да се шкоди престолу; и ја ћу тако исто делити мишљење да Њено Величанство не жели намерно никакве рђаве последице, које могу бити од њеног бављења у овој земљи.

Али, господо, кад се Народна Скупштина покреће и по други пут ставља себи то питање и о том спокојству земље, и о интригама и последицама, ту опет има нешто. И као што сам казао, немам узрока ни права, бити ми је погуће да за то теретим *на овом месту* Њено Величанство. Али ја ћу то покушати да с правом видим код њених *лажних* пријатеља, који су изазвали и неспокојство и интрице у земљи. Ово је

www.unilib.rs

као што рекох већ други пут како Скупштина мора да узима у претрес то питање. Народна је Скупштина у новембру пр. године једанпут казала о том питању шта има да каже; али изгледа да нико није хтео да узме из тога најпотребнију поуку. —

Народна је Скупштина овим писмом краља Милана поново принуђена да то питање избаци на сред и на то питање *мора дати дефинитивног одговора.*

Али кад се Скупштина покреће на то питање, онда је дужност и за Њ. В. краљицу мајку, као и за сваког грађанина да чује глас Народне Скупштине, у толико пре, ако је тај глас управљен на то, да се нешто очува и осигура... Овде је говорено како се то не може по пословнику да решава. Ја нисам правник, али знам толико, да се никакво политичко питање у свету не решава ни по каквом нарочитом параграфу, него се решава како се стигне. Овде не постоји та трепутна потреба да се решава како те прилике собом донесу. Овде претходи један дуг низ догађаја од 10 година, који су се свршили једним по себи немилим резултатом; они су изазвали трзавице и процесе; и они се сада имају да реше. Ја сам у почетку казао да жалим што је ово питање у опште постало, па и дошло пред Скупштину. Камо среће, да је бог изліо своје благоволење на двор нашега краља и да није било ништа што је било, и да нема никаквог повода да се ово овако претреса. Но кад је судбина тако хтела ми од питања срца, морамо да ставимо питање хладнога разума и државног резона и гледаћемо да ублажимо ту судбину, да буду сви задовољни бар релативно, кад није могло бити потпуно. Положај је политичких личности изузетан, он је веома деликатан, он је скопчан са великим преимућствима, али у исто време скопчан је и са великим дужностима.

Рођење владаоца врши се са неким церемонијама, њихов је живот упућен извесним колосеком, и чланови владалачког дома морају бити везани млогобројним обзирима и не могу се кретати у слободном простору, у коме се креће живот обичних грађана. И кад говорим о овој ствари, ја је не схватам друкчије него као јену више дужност, и ако хоћете једну жртву, коју чини краљ отац због будућности свога сина и мира наше отаџбине. И кад на исту висину ставимо краљицу Наталију, то не чинимо из ината и инзме. Али ми смо гледаоци на, донекле и судије догађаја и кад ја мислим да треба исту дужност да прими и краљица мати, коју прима краљ отац, ја опет кажем да је то жртва, коју њено величанство краљица мајка треба да учини своме сину и српском краљу. Ако се та жртва не учини, онда ће од данашњег дана и даље да буде још жешће „гужве“, која је била; и опет доћи исто питање пред Скупштину, и све ће ићи тако, да ћемо ми оставити нашем краљу мучна не решена питања, да их он у своме пунолетству, као син мора да решава, А ја бих желео да он са једном усрдношћу загрли како свога оца тако и своју мајку, и ми то морамо да му олакшамо.

Ја дакле сводим свој говор на то, да тој великој кризи која је постојала у односима престола, има да учини крај прочитано писмо Њ. В. краља Милана, а с њим у вези данашња скупштинска резолуција. Ја мислим да заслужује пажње и предложена допуна резолуције од г. Кундовића, и да би имала да се узме у оцену, али свакојако мислим, *да предложена резолуција у целини треба да се усвоји.* Резолуција треба да омогући овај корак краља Милана, а тако исто да омогући и сличан корак краљице Наталије, јер ја говорим као посланик, као грађанин ове земље и као веран поданик Његовог Величанства Краља. Ако се то не учини, онда ће тако да се изразим, ларма око престола да се продужи и даље, и онда ће се опет појавити непријатност.

Ја желим дакле да се учини томе крај, желим да се усвоји предложена резолуција, како би се васпитање Његовог Величанства Краља довршило у тишини, и да порасте у *свом сопственом ауторитету у непосредном додиру са својим народом*, јер само ће тако Србија имати једног доброг краља. (Одобравање).

Стојан Рибарац — Господо, по својем редовном занимању служим закону. По положају, који имам као народни представник, служим закону и у исто време учествујем у доношењу закона, којима ће да се користи наша земља. С тога нека ми буде дозвољено да, пре него што дадем оцену своју о главном питању, о коме се води претрес, узима према пословнику, једну корисну примедбу, управ протест против начина, којим је то питање изнето пред Скупштину.

Ја сам мало пре, кад се појавило питање о томе, да ли се предлог Вићин може узети у претрес, да Скупштина може донети резолуцију по овоме, изјавио, да то може да буде. То моје мишљење основало се на веровању, да Скупштина у овој прилици не може доносити резолуцију ни о ком другом питању, него о питању које је на дневном реду, и које је садржало у акту бив. Краља Милана, о питању које је истакао г. Вића Радовановић. Али, господо, за то питање. за акт Његов. Вел. бив. Краља Милана, везано је сад једно друго питање, везано је разрешење једног другог односаја. Ја сматрам за дужност да устанем против тога, против византинизма, којим се Скупштина обасипа овог тренутка, и мислим да Скупштина, ако хоће да ради по пословнику, не би могла да узме то у претрес, пре него прође 24 сата. Али ја нећу чинити формалног предлога да се ова резолуција штампа, па да се стави на дневни ред после 24 сата, јер у напред знам да би ми тај предлог пропао, за то ћу приступити оцени овога питања, да дам своје мишљење о њему, и као веран поданик Њег. Вел. Краља, али и као веран и одушевљен слуга Устава.

Кад је мало пре пала реч од стране једног предговорника, да је Њено Вел. Краљица Мати „грађанка,“ господа која седе у средини овога дома добацили су да она није грађанка него „члан краљевског дома.“ Зауставимо се на тој поставци. Ако она буде грађанка, — а ја ћу мало после. да дам своју оцену шта је она, — онда Скупштина не може да донесе своју одлуку, а да та одлука не буде сообразна Уставу и законима. Ако је она само члан краљевског дома, онда откуда Скупштини право да се меша у једно питање, које се тиче уређења унутрашњих односаја краљевског дома. Али ја господо, мислим да је Њено Вел. Краљица Мати *грађанка Србије.* Господо, једна модерна држава, држава са Уставом, држава са парламентарном владом, мора да испуњава све услове, којима се обезбеђује правац дозвољеног кретања, лична слобода, лична права једнога грађанина. У једној уређеној држави, у једној уставној држави не сме бити ни једног грађанина, чији положај није одређен, не сме бити ни једног грађанина за кога се може рећи да за њега не вреди Устав. Ако се узме да је Краљица Мати нешто више него грађанка, у томе случају нама престоји, да при расправи њених односаја радимо са већом обазривошћу, а ако се узме као грађанка, — а ја то тврдим на основу Устава и закона — онда ја хоћу да се њени односи расправе по законима и Уставу, онако исто како се то чини за све грађане српске. Али Скупштина може да каже, ми можемо да уђемо у расправу ових питања код представника народног суверенства. Дозволите ми да на то проговорим, да свака безгранична власт води у хаос, тера у незаконитост. Има права која човек добија самим тим што је човек, и која му се самим тим не могу одузети, па било да суверену власт безгранично врши Скупштина, или да то врши један човек. То је његова лична слобода, његово лично право, његова лична самоопредељивост. Свака снага, свака власт која би покушала да поруши та права, било би незаконито, то би било варварство.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Одговорни уредник Ранко Петровић.

Штампа Крал. српско државно штампарије